

Primární prevence (nejen) ve školách

Nešpor: kopretina prevence

Metody přímého a nepřímého působení

- **metody přímého působení:** dotazování, ukládání požadavků, rozhovor, vysvětlování, objasňování a podávání informací, metody vyvolávání a tlumení citů, přesvědčování, dohoda o modifikaci chování, podmiňování, vyjednávání, mediace.
- **metody nepřímého působení:** pedagogizace prostředí, práce se skupinou, metoda příkladu, práce s komunitou, animace, brainstorming, hraní rolí, režimování, metoda cvičení, videotrénink interakcí.

jaké zásady by měla primární prevence ve škole splňovat, prevence by měla být:

- včasná a dlouhodobá;
- ucelená a systematická;
- koordinovaná;
- odborná a fundovaná;
- nenásilná a nenucená.

Preventivně výchovné cíle:

Preventivně výchovné cíle se orientují do tří složek osobnosti člověka.

- snaha ovlivňovat **rozumovou (kognitivní) stránku** – **KOGNITIVNÍ METODY** (preventivní aktivity působí převážně na intelekt)
- snaha o ovlivňování **emotivní stránky člověka** – **EMOTIVNÍ METODY** (působí na city)
- oblast konativní, zahrnující cíle, které mají **snahu změnit způsoby chování** – **KONATIVNÍ METODY** (působící na vůli, chování)
-

Školní preventivní strategie

- Je základním dokumentem pro realizaci prevence na školách
- je součástí školního vzdělávacího programu a reaguje vždy na konkrétní školní prostředí
- Preventivní působení na školách se opírá především o dokumenty Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, na jejichž základě jsou vytvářeny a realizovány preventivní programy.
- Sem patří **Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních a Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018.**
- Základním dokumentem je **školní řád**

Školní minimální preventivní program

- Stanovuje základní pravidla pro zajištění prevence různých forem rizikového chování, určuje roli pedagogů i dalších odborných pracovníků školy, kteří se podílejí na naplňování úkolů vytyčených programem.
- Hlavním koordinátorem tvorby školního preventivního programu je **školní metodik prevence**.
- je sestavován na podmínky konkrétní školy.
- je zpracováván na jeden školní rok
- podléhá kontrole České školní inspekce
- je vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence
- základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je **výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti**
- Je kontinuální napříč celou základní školou

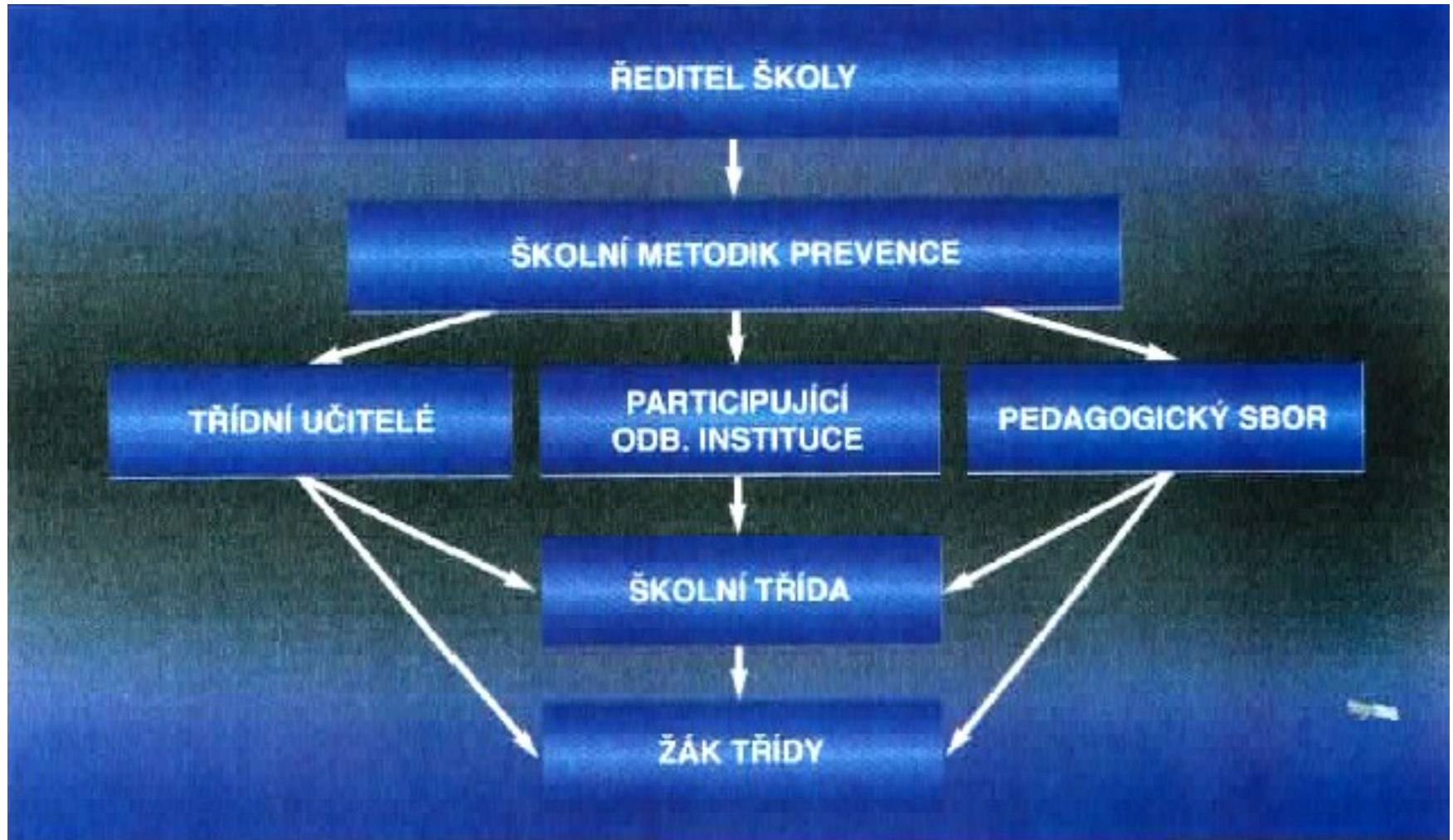
Dle metodického doporučení 2010 Minimální preventivní program :

- a) je preventivním programem školy a školského zařízení,
- b) je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu, popř. upravovaného přílohou.
- c) vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu,
- d) jasně definuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle,
- e) je naplánován tak, aby byl realizovatelným,
- f) je přizpůsobován kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí, respektuje specifika ve školním prostředí,
- g) oddaluje nebo snižuje výskyt rizikového chování
- h) zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí,
- i) má dlouhotrvající vliv na změnu chování,
- j) pojmenovává problémy z oblasti rizikového chování dle čl. 1, odst. 1 a případné další rizikové projevy chování,
- k) pomáhá zejména těm jedincům, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin (minoritám, cizincům, dětem a žákům zdravotně či sociálně znevýhodněným) při ochraně jejich lidských práv,
- l) podporuje zdravý životní styl a usiluje o předávání vyvážených informací a dovedností.

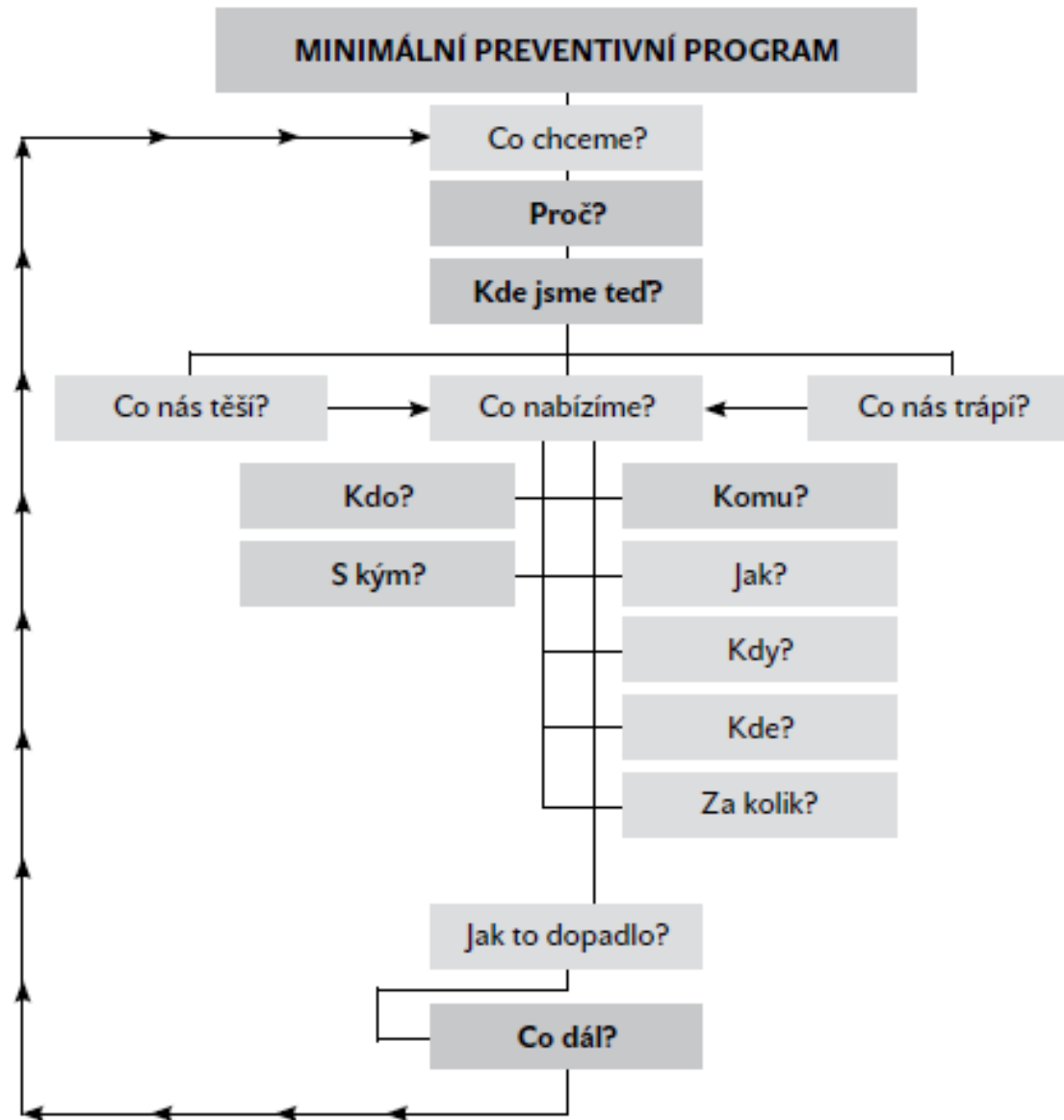
Podle metodického doporučení 2010 č. j. 21 291/2010 odst. (2) primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti MŠMT se zaměřuje prioritně na předcházení rozvoje rizik, které směřují zejména k následujícím rizikovým projevům v chování žáků:

- a) agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie
- b) záškoláctví
- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- e) spektrum poruch příjmu potravy
- f) negativní působení sekt
- g) sexuální rizikové chování

Realizace prevence ve škole – vzájemná kooperace

Postup při zpracování MPP

Obrázek 2 | Pomůcka při přípravě a tvorbě MPP: otázky vztažené k jednotlivým fázím procesu tvorby MPP

5 kroků při tvorbě MPP

1) charakteristika školy

2) analýza výchozí situace s využitím evaluace z předchozího školního roku

3) stanovení cílů MPP → Podle modelu SMART mají být cíle preventivního programu:

S – specifické,

M – měřitelné,

A – akceptovatelné,

R – realistické,

T – termínované (časově ohraničené).

- Cíle rozlišujeme na krátkodobé a dlouhodobé.

4) vytvoření souboru aktivit pro jednotlivé cílové skupiny

Efektivní program/intervence má následující charakteristiky (Nešpor et al., 1999):

- program začíná pokud možno brzy a odpovídá věku,
- program je malý a interaktivní,
- program zahrnuje podstatnou část žáků,
- program zahrnuje získávání relevantních sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život,
- program bere v úvahu místní specifika,
- program využívá pozitivní modely,
- program zahrnuje legální i nelegální návykové látky,
- program zahrnuje i snižování dostupnosti návykových rizik,
- program je soustavný a dlouhodobý,
- program je prezentován kvalifikovaně a důvěryhodně,
- program je komplexní a využívá více strategií,
- program počítá s komplikacemi a nabízí dobré možnosti, jak je zvládat.

5) evaluace (vyhodnocení).

Hlavními 3 pilíři návrhu MPP jsou :

- **Soubor pravidel** pro zvýšení bezpečnosti dětí ve škole a na školních akcích
- **Programy zaměřené na rozvoj dovedností pro život** (tzv. life-skills) skládajících se z programů zaměřených na
 - **rozvoj sociálních dovedností**
 - komunikační dovednosti
 - Empatie
 - sebereflexe
 - asertivita
 - vytváření zdravé sítě sociálních vztahů
 - mediální gramotnost,
 - rodičovské dovednosti)
 - **dovedností sebeovlivnění**
 - kritické myšlení
 - kreativní myšlení
 - řešení problémů
 - rozhodování
- **Programy specificky zacílené** na jednotlivé formy rizikového chování

prevence dle věku

- **předškolní věk (3-6 let)** – vytváření zdravých životních návyků
- **mladší školní věk (6-12 let)** – prohlubování dovedností jak chránit své zdraví
- **starší školní věk (12-15 let)** – rozvoj sociálních dovedností
- **mládež (15-18 let)** – podpora protidrogových postojů, volný čas

PREVENTIVNÍ PORADENSTVÍ

- systém školního poradenství je zaměřen na pomoc žákům s určitým znevýhodněním
- Ve školách základních, středních či dokonce vyšších odborných zajišťuje poradenskou činnost především **metodik prevence**, dále také **výchovný poradce**.
- Na školách, které si to mohou po finanční stránce dovolit, působí také **školní psycholog** či **speciální pedagog**.

Škola zajišťuje poradenské služby v těchto oblastech:

- prevence školní neúspěšnosti,
- primární prevence sociálně patologických jevů,
- kariérové poradenství,
- odborná podpora při integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami,
- péče o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,
- průběžná a dlouhodobá péče o žáky s neprospěchem,
- metodická podpora učitelům. (Vyhláška č. 72/2005 Sb.)

INTERNÍ PORADENSTVÍ

Metodik prevence

- Jeho činnost se dělí podle vyhlášky č. 72/2005 Sb., do třech odvětví:
 - 1) V rámci **metodické a koordinační činnosti má za úkol ve školách zajišťovat prevenci proti patologickým jevům.** Prevence je realizována prostřednictvím Minimálního preventivního programu (MPP).
 - 2) Učitel na pozici metodika prevence musí neustále vyhodnocovat plnění MPP, podává informace o fungování na škole, o možnostech volnočasových projektů. Veškeré tyto úkoly spadají pod **činnost informační.**
 - 3) V případě ohrožení žáků sociálně patologickými jevy poskytuje **poradenství** jim samotným, pedagogům či rodičům. Také v této oblasti připravuje podmínky pro integraci žáků se specifickými poruchami učení.

Výchovný poradce

- Jeho činnost se dělí na **poradenství a metodickou a informační činnost.**
- poskytuje žákům rady ohledně jejich budoucího povolání
- pomáhá žákům se speciálními vzdělávacími potřebami – jednak tyto žáky vyhledává a následně jim pomáhá s integrací.
- V rámci **metodické a informační činnosti shromažďuje informace o žácích navštěvujících základní školu, poskytuje informace o tom, jak si škola vede zákonným zástupcům.**
- výchovný-kariérový poradce

Školní psycholog

- V první řadě má za úkol provádět **diagnostiku.**
- **Psycholog se podílí na zápisech dětí do prvních tříd.**
- V průběhu školní docházky pak hodnotí děti, které jsou nadané nebo naopak ty, které jsou problémové či mají poruchy učení.
- V rámci **konzultační, poradenské a intervenční práce** má na starosti skupinovou práci s žáky, spolupráci s učitelem a jeho třídou, řeší prevenci školního neúspěchu žáků či se zabývá multikulturními rozdíly mezi žáky ve škole.

Školní speciální pedagog

- Vyhledává žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a předává je dál do speciálně pedagogické péče, to vše v rámci **depistážní činnosti**.
- **Diagnostikuje speciální vzdělávací potřeby žáka**, zjišťuje jeho anamnézu a následně pak s žákem individuálně spolupracuje. Snaží se pak také pro žáky upravit školní prostředí.
- **Koordinace a metodické vedení asistentů pedagoga ve škole**, podílení se na vytváření školních a individuálních vzdělávacích programů či spolupráce s dalšími institucemi a pracovníky centrem zaměřených na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

EXTERNÍ PORADENSTVÍ

- Kromě škol poskytují preventivní poradenství také školská poradenská zařízení, jimiž jsou
 - pedagogicko-psychologická poradna
 - speciálně pedagogické centrum
-
- Tato poradenská zařízení se začala rozvíjet v 60. letech minulého století.
 - Nejprve vznikala centra pro pomoc s výběrem povolání, následně pak centra na pomoc žákům s poruchami chování.

Ped.-psych. poradny

poskytují ambulantní pomoc žákům ve věku od 3 do 19let při výchově a vzdělávání

- **posuzují připravenost žáků na povinnou školní docházku**, vyšetření školní zralosti, zjišťování laterality apod. , diagnostika specifických poruch učení
- **spolupracují se školami při zápisu**, kdy provádí psychologické vyšetření a vyjadřují se k zařazení žáků do tříd
- **poskytují poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti**
- **participují na vzdělávacím procesu**, a to zvláště v těch případech, kdy je tento vzdělávací proces nějakým způsobem znesnadněn (somatické postižení / vady řeči / mentální postižení / poruchy učení / poruchy chování)
- **přímá práce s dětmi a žáky škol a školských zařízení a s jejich rodiči**
- **poskytují metodickou podporu škole**
- **řeší PCH**
- **poradenství v oblasti volby povolání či školy**

- Podle přílohy č. 1 vyhlášky č. 72/2005 Sb., se standardní činnost poraden dělí na:
 - komplexní nebo zaměřená psychologická a speciálně pedagogická diagnostika
 - psychologická a speciálně pedagogická intervence
 - informační a metodická činnost.

Speciálně pedagogická centra

- **nabízí pomoc žákům se zdravotním znevýhodněním či postižením**
- speciálně pedagogická, psychologická a sociální diagnostika klientů se zdravotním postižením
- poradenské, konzultační, terapeutické a metodické činnosti pro klienty, jejich rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu a pro pedagogické pracovníky
- speciálně pedagogické stimulační a vzdělávací činnosti u integrovaných klientů se zdravotním postižením a u klientů s těžkým a kombinovaným postižením
- poradenství k volbě vzdělávací cesty (kariérové poradenství) pro klienty se zdravotním postižením

- základní odborný tým speciálně pedagogického centra tvoří **speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník**

- Obsahem činnosti je **zabezpečovat speciálně pedagogickou, psychologickou a další potřebnou podpůrnou péči klientům se zdravotním postižením a poskytovat jim odbornou pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace** ve spolupráci s rodinou, školami, školskými a dalšími zařízeními a odborníky.

- Činnost je zaměřena zejména na podporu klientů v předškolním věku v péči rodičů (zákonných zástupců), na podporu klientů integrovaných do škol a školských zařízení, na podporu klientů s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením, kteří nemohou docházet do školy, zpravidla ve věku od 3 do 19 let.

- **Centrum zajišťuje:**
 - připravenost žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku,
 - pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením,
 - metodickou podporu škole.

Středisko výchovné péče

- poskytuje všestrannou, preventivně výchovnou péči dětem a mladistvým s poruchami chování
- snaha o diagnostiku a nápravu výchovných problémů, nebo negativních projevů chování, které nastaly u dítěte zpravidla od 10 let věku do ukončení středního vzdělání
- spolupráce s rodinou a školou
- ve střediscích pracují pedagogičtí pracovníci, speciální pedagogové a psychologové
- preventivní činnost, diagnostika, krizová pomoc, poradenství...